

УДК 373.5.034:613.88]:37.018.3 Л.Р.

*Л. Р. Карпушевська, м. Київ**

МОДЕЛЬ ВИХОВАННЯ СТАТЕВОЇ КУЛЬТУРИ У СТАРШОКЛАСНИКІВ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ

У статті обґрунтовано модель виховання статевої культури у старшокласників шкіл-інтернатів, охарактеризовано її складові. Основна увага приділяється особистісно орієнтованому підходу у вихованні учнів.

Ключові слова: модель, виховання, статева культура, старшокласники, заклади інтернатного типу.

Важливою проблемою для навчальних закладів будь-якого типу є виховання статевої культури учнів. Підготовка старшокласників до дорослого життя вимагає організації виховного процесу, за допомогою якого відбувається формування уявлень про свій "Я-образ" як носія чоловічих або жіночих соціальних ролей, становлення системи особистісних цінностей.

Статева культура є складовою загальної культури особистості, результатом її статевого розвитку та ідентифікації. Вона виявляється в усвідомленні особистістю суб'єктивних цінностей, мотивів, установок, моральних потреб, знань, цілей, здібностей, поведінки, пов'язаних із статевою належністю людини, засадою яких є гуманістичні і моральні норми суспільства.

Аналіз наукових праць показує, що дослідниками вивчались такі аспекти статевої культури: культура ставлення до протилежної статі (Л. Головач, Н. Максименко, І. Мезеря, В. Стахневич), культура статево-рольової поведінки (М. Грабовський, С. Ковальов, І. Кон, В. Семиченко, О. Сечейко) сексуальна культура (В. Безрукова, Т. Говорун, О. Кікінежді, В. Кравець), психосексуальна культура (Л. Гридковець), гендерна культура (О. Любарська, В. Романова, С. Хрісанова) тощо. Але недостатньо дослідженою залишається проблема виховання статевої культури у старшокласників шкіл-інтернатів.

Результати, одержані нами в процесі констатувального етапу експерименту, засвідчили, що значна більшість старшокласників шкіл-інтернатів виявили недостатній рівень вихованості статевої культури. Досить високий показник учнів, які перебувають на низькому рівні – 26,4 % старшокласників. Загальний рівень вихованості статевої культури старшокласників шкіл-інтернатів не відповідає

моральним нормам суспільства і вимагає визначення способів подолання виявлених недоліків.

Виникає необхідність чіткого уявлення про суть і структуру змісту виховання статевої культури у старшокласників шкіл-інтернатів, що вимагає звернення до процесу моделювання досліджуваного явища. Зважаючи на вище сказане, метою статті є обґрунтування моделі виховання статевої культури у старшокласників шкіл-інтернатів.

У педагогічній літературі зустрічаються різні уявлення про моделі, наприклад:

- модель як спосіб організації життєдіяльності шкільного співтовариства;
- модель як зразок досвіду, в якому переосмислюється педагогічна діяльність і досвід навчання;
- модель як тип альтернативної шкільної освіти і архітектура (тобто інакший характер) її конструкцій і нових форм;
- модель як систематизована форма інноваційного експерименту;
- модель як концептуальне обґрунтування запуску проектного режиму школи;
- модель як організаційна система, що транслює і розвиває культурні форми [4, с. 12].

Моделювання як метод наукового пізнання будується на здатності людини абстрагувати схожі ознаки або властивості різних за природою об'єктів або явищ і встановлювати певні співвідношення між ними. Педагогічне моделювання дає змогу розкрити якісний бік теорії, оскільки модель виступає складовою практичної перевірки теорії і цілеспрямовано створює умови для проведення дослідної роботи [2, с. 62–67].

Сутність моделювання полягає у виділенні властивостей, компонентів структури досліджуваного явища і встановленні зв'язків і взаємозалежностей між ними. Моделювання здійснюється на основі експерименту чи уявно і передбачає формалізоване описання певної гіпотези, концепції або прогнозованої закономірності того чи іншого явища, процесу.

Створення моделі виховання статевої культури у старшокласників шкіл-інтернатів ми розглядали як схематичне відображення роботи, спрямованої на підвищення рівнів вихованості статевої культури старшокласників шкіл-інтернатів.

На наш погляд, модель виховання статевої культури у старшокласників шкіл-інтернатів містить такі складові: мета, принципи,

компоненти і показники, педагогічні умови, змістове і методичне забезпечення, форми і методи роботи педагога зі старшокласниками.

Метою нашого дослідження є виховання статевої культури у старшокласників шкіл-інтернатів, результатом якого має стати вихованість статевої культури учнів.

Важливою складовою моделі виховання статевої культури у старшокласників шкіл-інтернатів є принципи організації і здійснення виховного процесу. Принципи (лат. *Principium* – першооснова) – це основні вимоги до діяльності педагога, вихідні положення, якими керується вихователь у побудові виховного процесу: визначенні його змісту, форм організації спільної діяльності, методів, засобів тощо [3, с. 390]. Принципи визначають, яким чином можна досягти в процесі виховання поставленої мети і завдань.

До основних принципів, які регулюють взаємодію педагога і учнів у процесі виховання статевої культури у старшокласників шкіл-інтернатів, ми відносимо такі: культуровідповідності, природовідповідності, індивідуально-особистісного виховання, наступності та безперервності.

Принцип культуровідповідності виховання визначає відношення між вихованням і культурою як середовищем, у якому виховується учень, а також відношення між вихованням і учнем як людиною культури. Це означає, що культурне ядро змісту виховання повинні складати загально людські, загальнонаціональні і регіональні цінності культури, а ставлення до учня має визначатися із розуміння його як вільної, цілісної особистості, здатної до самостійного вибору цінностей, самовизначення у світі культури і самореалізації своїх творчих задатків і здібностей [3, с. 391].

В основі принципу природовідповідності лежить врахування багатогранної природи дитини: анатомофізіологічних, психологічних, вікових, генетичних, національних, регіональних та інших особливостей. Особливо важливе дотримання цього принципу в роботі з учнями шкіл-інтернатів, враховуючи особливості життєвого досвіду вихованців інтернатного закладу. Вихователь повинен розуміти, що особистість, яка зазнала різних видів деривації, потребує делікатного втручання у процес її розвитку та становлення як майбутньої жінки, майбутнього чоловіка, майбутніх батьків. Реалізація принципу природовідповідності вимагає врахування цілісної природи дитини.

Принцип індивідуально-особистісного виховання означає визнання кожного вихованця активним суб'єктом виховного процесу. Відповідно до цього принципу закони духовного і фізичного розвитку, процеси, зміни, які відбуваються у внутрішньому світі дитини, слугують

головними орієнтирами у виховній діяльності. Індивідуально-особистісне виховання виходить з того, що кожна особистість унікальна і головним завданням виховної роботи є формування її індивідуальності, створення умов для розвитку творчого потенціалу.

Принцип наступності та безперервності означає проходження ряду етапів, протягом яких поступово ускладнюються й урізноманітнюються зміст та напрями розвитку тих утворень, які загалом складають цілісну систему характеристик особистості. Цей принцип враховувався у розробці програми виховання статевої культури старшокласників шкіл-інтернатів, в якій кожен наступний крок є продовженням попереднього, розвиває і закріплює досягнуте.

Визначені принципи застосовуються не ізольовано, не почергово, а одночасно, комплексно і є рівнозначними. Реалізація цих принципів забезпечує результативність та ефективність виховання статевої культури старшокласників шкіл-інтернатів і попереджає можливі порушення реалізації виховного процесу.

Враховуючи результати аналізу наукової літератури та вікові особливості досліджуваної категорії учнів, було визначено компоненти, і показники статевої культури старшокласників, які виступають індикаторами сформованості рівня статевої вихованості.

Виховання статевої культури у старшокласників шкіл-інтернатів передбачає насамперед розвиток когнітивного компоненту, показниками якого є знання і розуміння сутності статевих ролей та функцій чоловіка і жінки у суспільному житті та сім'ї, моральних норм міжстатевих взаємин; усвідомлення своєї відповідальності за дотримання статево-моральних норм поведінки у міжстатевих взаєминах.

До емоційно-ціннісного компонента статевої культури старшокласників входять такі показники: ціннісне ставлення до себе і представників протилежної статі, повага до поглядів, інтересів особи іншої статі; прагнення до саморозвитку і самовдосконалення відповідно до статевої належності. Поведінковий компонент представлений адекватною статево-рольовою поведінкою, володінням учнями вміннями і навичками міжстатевого спілкування, їх реалізація у міжстатевих взаєминах.

Аналіз теоретичних аспектів виховання статевої культури та висновки, зроблені в результаті проведення констатувального дослідження, дозволили виявити педагогічні умови ефективного виховання статевої культури у старшокласників шкіл-інтернатів. Ми зважали на те, що їх запровадження має становити певний комплекс, сукупність явищ, дій, заходів, які утворюють єдине ціле. До

визначених нами педагогічних умов виховання статевої культури старшокласників відносяться:

- підготовка педагогів шкіл-інтернатів до виховання статевої культури старшокласників;
- впровадження комплексної програми виховання статевої культури;
- використання сучасних виховних технологій в процесі виховання статевої культури;
- дотримання особистісно-орієнтованого підходу у вихованні статевої культури старшокласників шкіл-інтернатів.

Підготовка педагогів шкіл-інтернатів до виховання статевої культури старшокласників передбачає організацію цілеспрямованої роботи з пед. колективом з метою надання їм необхідних знань з теорії і методики виховання статевої культури старшокласників шкіл-інтернатів.

Результати констатувального етапу дослідження засвідчили, що рівень підготовки педагогів інтернатних закладів виховання статевої культури учнівської молоді недостатній, ціннісний зміст статево-рольового виховання в школі-інтернаті часто базується на життєвому досвіді вихователів. В системі виховання статевої культури старшокласників існують певні протиріччя між потребами педагогів у ефективному керівництві даним процесом та відсутністю методичної основи і особистісної готовності педагогів до виховання статевої культури старшокласників.

Для педагога, що здійснює виховний процес, не менш важливим, ніж фахова підготовка, є усвідомлення свого власного ставлення до проблем статі і співвідношення його із задачами і принципами виховання.

Щоб сформувати риси особистісно зрілої людини в учня, педагог повинен сам відповідати даним характеристикам. Практика свідчить, що особистісний фактор педагога – індивідуальність, творчі здібності, особистісні якості і професійна компетентність – має вагомий вплив на процес виховання учнів. Отже, особливого значення набуває особистість спеціаліста, рівень його особистісної зрілості, особистісного потенціалу.

Формування готовності педагога до здійснення виховання статевої культури ми розглядаємо у взаємозв'язку із особистісним розвитком педагога. Професійні і особистісні якості педагога, його знання і власні погляди щодо проблеми статевої культури людини тісно взаємопов'язані.

В процесі підготовки педагогів закладів інтернатного типу до виховання статевої культури старшокласників ми можемо виділити чотири послідовних етапи: 1) етап актуалізації самопізнання педагога; 2) засвоєння сутності і змісту виховання статевої культури старшокласників як педагогічної діяльності; 3) оволодіння ефективними формами і методами виховання; 4) практична діяльність педагогів щодо виховання статевої культури.

Наступною педагогічною умовою виховання статевої культури у старшокласників шкіл-інтернатів є впровадження комплексної програми виховання статевої культури.

Основні завдання програми:

- розвиток емоційної сфери, ціннісного ставлення до себе та представника протилежної статі.
- розуміння характерних психологічних відмінностей чоловіка і жінки, врахування цих особливостей у міжстатевих стосунках;
- збагачення зразків та засвоєння старшокласниками статевих моделей чоловічої та жіночої поведінки;
- формування навичок і вмінь, необхідних для виконання статевих ролей особистості в родинному та суспільному житті;

Реалізація завдань програми виховання статевої культури відбувається через використання сучасних виховних технологій, що є наступною педагогічною умовою. В процесі оволодіння нормами статевої поведінки, міжособистісних взаємин, формування позитивного ставлення до себе, як представника певної статі та до осіб протилежної статі у старшокласників шкіл-інтернатів, свою ефективність доводять інтерактивні форми і методи. До них ми відносимо: тренінги, рольові ігри, створення проблемних ситуацій, тематичних творчих робіт, аналіз художніх творів, фільмів та ін.

Такі форми роботи через осмислення власних переживань сприяють усвідомленню позиції вихованця у міжстатевих відносинах, розвитку певних особистісних якостей старшокласників, спрямовують учнів до аналізу і перегляду своїх дій, формують критичне мислення, уміння оцінювати та керувати власною поведінкою.

Дані технології спонукають старшокласників до самостійного пошуку і допомагають здійснити перехід від теоретичного рівня до прикладних знань, спрямовані на самопізнання, самовизначення та самовдосконалення особистості.

Важливою педагогічною умовою у нашому дослідженні є дотримання особистісно-орієнтованого підходу у вихованні статевої культури старшокласників шкіл-інтернатів.

Особистісно-орієнтований підхід ставить в центр виховного процесу інтереси дитини, її потреби та можливості, права окремого індивіда, його суверенітет, незалежно від індивідуальних особливостей. За такого підходу кожна людина сприймається педагогами й учнями як самостійна цінність, а не як засіб досягнення власних цілей.

Так практичним завданням педагога є виявлення й розвиток усіх позитивних сил дитини, виховання усвідомлення своєї неповторності і спонування до самовиховання та самореалізації.

Гуманістичні відносини між педагогом і учнем, тобто відносини на основі діалогу можливі лише, коли є психічна готовність до діалогу обох сторін. "Найістотнішою характеристикою емоційно збагаченого діалогу є наявність рівної позиції дитини і дорослого. Рівність позиції означає визнання активної ролі дитини в процесі її виховання" [1, с. 58].

Особистісно-орієнтовані технології характеризуються антропоцентричністю, гуманістичною і психотерапевтичною направленістю і встановлюють різнобічний і творчий розвиток особистості [4, с. 25]. Це вимагає готовності педагогів до відповідної роботи, свідомої виховної позиції.

Особистісно-орієнтований підхід здійснюється лише за умови включення у процес взаємодії вихователя і вихованця особистісного досвіду останнього (почуттів, переживань, емоцій, знань, виражених дій і вчинків), тобто за умови персоналізації виховної взаємодії. "... розуміння, прийняття, визнання вихователем дитини розширює значущий для неї простір життя, спонукає до морально-духовної творчості" [1, с. 62].

Свідома виховна позиція має такий прояв: досвіду учня надається особливий сенс; досвід номіналізується і усвідомлюється учнем завдяки емпатичному діалогу з дорослим; вихователь підтримує та спрямовує діяльність учня у самореалізації; поведінка учня приймається, відображається з метою розвитку рефлексивної позиції; розвивається функція передбачення і прогнозування наслідків своїх дій.

Розроблені нами семінари по підготовці педагогів шкіл-інтернатів до виховання статевої культури у старшокласників передбачають створення рефлексивного середовища для усвідомлення своєї виховної позиції. Семінари містять вправи позитивного ставлення до учня і педагогічної діяльності, розвиток емпатії, формування довіри, розширення професійно ціннісних орієнтацій,

розвиток професійних здібностей, гуманістичної спрямованості, особистісне зростання.

Під час такої роботи педагоги мають можливість ствердитись у своїх переконаннях або переглянути їх, співставити свою точку зору з іншими, побачити і проаналізувати хибні ставлення до особистості вихованця, визначити позицію, що відповідає задачам і цілям виховання статевої культури.

Таким чином, розроблена модель виховання статевої культури у старшокласників шкіл-інтернатів створює умови для досягнення мети і завдань виховання. Модель являє собою певну цілісність, до якої входять функціонально пов'язані елементи, кожен з яких виконує свою функцію і спрямований на підвищення рівня статевої культури учнів. Розробка моделі, має суттєве значення для підвищення ефективності управління цілеспрямованим педагогічним процесом, в якому особистість виступає і як мета виховання і як суб'єкт діяльності.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості: підручник / Іван Дмитрович Бех – К. : Либідь, 2008. – 848 с.
2. Дахин А. Н. Педагогическое моделирование: сущность, эффективность и неопределенность / А. Н. Дахин. // Школьные технологии. – 2002. – № 2. – С. 62–67.
3. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка. Навчальний посібник. 4-є видання, 2003. – 615 с.
4. Селевко Г. К. Традиционная педагогическая технология и ее гуманистическая модернизация. / Герман Константинович Селевко – М. : НИИ школьных технологий, 2005. – 144 с.

В статье рассматриваются модель воспитания половой культуры у старшеклассников школ-интернатов, охарактеризованы ее составляющие. Основное внимание уделяется личностно ориентированному подходу в воспитании учеников.

Ключевые слова: модель, воспитание, половая культура, старшеклассники, учреждения интернатного типа.

In this paper explores model of upbringing of senior teenagers' independence in educational state establishments, its constituents. Basic attention is spared of the personal centered approach in upbringing of students.

Key words: model, upbringing, sexual culture, senior teenagers, educational state establishments.